

Список використаних джерел:

1. Жовтневий державний районний архів Миколаївської області. – Ф. 40. – Оп. 1. – Спр. 8. – Арк. 21.
2. Рідний край. – 2013. – 12 вересня.
3. Матеріали краєзнавчо-етнографічної практики студ. МФ КНУКіМ Асадової О.Р. (2015, 17 червня).
4. Там само.
5. Там само.

Бова І.С.

науковий співробітник,

Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав»

**ПАМ'ЯТКА НАРОДНОГО ЗОДЧЕСТВА
ШИНОК У МУЗЕЇ ПРОСТО НЕБА НАЦІОНАЛЬНОГО
ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО ЗАПОВІДНИКА «ПЕРЕЯСЛАВ»**

Цивілізація традиційного українського села відходить у минуле – щороку з адміністративної карти України назавжди зникають окремі села. Така негативна тенденція глобалізації торкнулася і Середньої Наддніпрянщини. Тому одним із найважливіших завдань щодо охорони культурної спадщини, збереження самобутності та вирішення питання деградації села є збереження етноландшафту сільського поселення.

Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини, що у Переяславі-Хмельницькому Київської області, репрезентує сільське поселення із громадською, житловою та господарською забудовою, характерною для кінця XIX ст. [2, с. 114].

Просторова організація українського села у музейній експозиції відтворювалася відповідно садибної забудови, характерної для Середньої Наддніпрянщини кінця XIX ст. – початку XX ст. Загальна забудова підкоряється спільному просторовому ритму – компактно вздовж центрального тракту з відгалуженням кутків від центрального майдану. Серед пам'яток народної архітектури, що формують загальний силует сільської забудови у громадському секторі представлено шинок. Відповідно до концептуальних засад музею просто неба шинок встановлений поряд із центром – ярмарковим майданом [2, с. 118].

В селах шинки відомі на території України з часів Київської Русі. Починаючи з XVI ст. право на відкриття шинків було привілеєм козацької старшини. В Російській імперії шинки, корчми були державними, поміщицькими та монастирськими.

Поміщики мали право на виготовлення спиртних напоїв при наявності певної кількості землі під посівом зернових та лісу. Їм видавали право (пропінації) на будівництво винокурень, гуралень, а також шинків та корчем,

які вони здавали в оренду. Саме орендарів і називали шинкарями. Значна частина шинкарів були євреями. Часто орендарями-шинкарями були жінки українки.

Зазвичай, шинки відкривались у людних місцях – поблизу млинів, церков. В Полтавській губернії на початку ХХ ст. налічувались 1183 підприємства шинкарського промислу. Це 13% від загального числа підприємств по губернії. Шинки та корчми в усі часи були джерелом прибутків їх власників. Переробка зерна на горілку давала прибутків у 2-4 рази більше, ніж від продажу зерна [5].

Окремо слід відзначити самогонваріння. Це явище набуло поширення надзвичайно пізно: часів першої світової та громадянської воєн. Із спогадів старожилів, записаних в експедиціях в 60-70 роках ХХ ст., черпаємо відомості, що самогонка з'явилася в наших селах приблизно в 1917-1918 роках з приходом більшовиків на терени України [3, с. 178].

Продавали у шинку спиртні напої за гроші, в борг, під заставу. Селяни залишали одяг, предмети домашнього начиння, реманенту, худобу. Для шинкарів така форма оплати була вигідною, бо не маючи біля двору ніякого господарства, родина шинкаря мала все необхідне: і харчі, і одяг, і речі домашнього вжитку.

Будівля шинку у музеї українського села Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» представлена пам'яткою народної архітектури із села Рудяки Бориспільського району Київської області. Хата шинку збудована місцевими майстрами в 90-х роках ХІХ ст. в с. Рудяки Переяславського повіту Полтавської губернії. Будівля типу: хата+сіни+хатина+комора+хатина. В автентичному середовищі села Рудяки шинок стояв на в'їзді села, у плані садиби – поблизу дороги, фасадом до вулиці. Хата належала місцевому заможному селянину. Під час колективізації будівля шинку була усуспільнена і до останнього часу в ній містився магазин [4, с. 5].

На територію Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини будівля шинку була перевезена в 1970-1971 рр. та встановлена в західній частині музею на північ від центральної вулиці (тракту). Чільна стіна хати орієнтована на захід. На північ та південь від хати городина з квітниками. Дворище шинку має відкритий тип, обнесене тином, вхід до двору шинку через «перелаз».

Архітектурна конструкція хати – каркасна забудова «закидка в шули» (ретельно припасовані соснові плахи, з'єднані в «замок»). Стіни шпаровані, мазані глиною, біленні зовні і зсередини. Стеля в хаті дощана в розбіжку, покладена на поперечні сволоки; зверху – валькована, мазана; знизу – шпарована, білена. Головний сволок (ХVІІІ ст.) – різьблений [4, с. 10].

У хаті є п'ять вікон на чотири шибки: два на чільній стіні, одне на лівій причілковій та два вікна з тильної сторони. Вікна оздоблені наскрізним декоративним різьбленням. Хата має одні двері посеред чільної стіни, на яких намальована кварта і дві чарки. Біля дверей прорізане вузьке вікно для продажу горілки в нічний час.

З чільної сторони хати – відкрита галерея, яка тримається на шести пиляних фігурних стовбцях. Піддашок оздоблений пропиляним декоративним

різьбленням. Дах чотирихилий на кроквах, вкритий очеретом, гребінь придавлений дерев'яними «півзинами», димар – дощаний.

У хаті глинобитна долівка, на ганку – дощана. Навколо нижніх вінців хати заплетена глинобитна призьба з червоною підводкою.

Наповнення та оздоблення хати типове для наддніпрянських хат українців кінця XIX ст. Просте дерев'яне хатнє начиння пофарбоване у жовтий та коричневий кольори. Тканини і вишивки, що побутували у повсякденності, багаточисельні і різноманітні: рушники, скатерті, ліжники, рядна, народний одяг [1].

Направо із сіней вхід до так званої «буфетної», де знаходяться полиці для товару, столи, лави для відвідувачів шинку. На полицях містяться ємності для напоїв – «четверті», «кварти», штофи, півкварти, «косушки», ковші. На столах – дерев'яні корці, мідні мірочки, чарки, ложки, миски, сулії. В прихатній коморі – апарат для виготовлення горілки в домашніх умовах.

Музейні працівники достовірно відтворили інтер'єр та екстер'єр шинку, показавши характерні регіональні особливості внутрішнього і зовнішнього наповнення простору будівлі громадського користування.

Наразі шинок внесений до реєстру пам'яток місцевого значення. Він є витвором зниклого стилю народної архітектури, репрезентує одну із структур українського села кінця XIX ст. – початку XX ст. Середньої Наддніпрянщини в експозиції унікального скансену.

Список використаних джерел:

1. Жам О.М. Господарсько-технічне начиння українського селянського двору (за матеріалами Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини НІЕЗ «Переяслав» / Жам О. М. // Український технічний музей: історія, досвід, перспективи: матеріали 2-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції. – К., 2003. – С. 71-73.
2. Козій Г. І. Краєзнавець Федот Іщенко: його концепція Музею народної архітектури та побуту у Переяславі // Матеріали Міжнародної наукової конференції «Народна культура України: традиції і сучасність». – К.: ПВП «Задруга» – Ст. 112-120.
3. Махінчук М. Г. Переяславський скарб Михайла Сікорського: Художньо-документальна повість / Вступ. ст. Л. І. Андріївського. – К.: Криниця, 2005. – 302 ст.: іл.
4. Паспорт об'єкта культурної спадщини «Шинок» / НІЕЗ «Переяслав» – 2013 р., – 11 с.: іл.
5. Перерва В. Стосунки приходського духовенства з єврейськими шинкарями у Київській єпархії в кінці XVIII–XIX столітті / В. Перерва // Етнічна історія народів Європи. – 2001. – Вип. 8. – С. 37–41. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eine_2001_8_10.pdf